

լոյ զպարանոցան տէրունական, հրամանաւ պայծառ եւ պանծալի եւ բարեպաշտ Պատրիկի Բախտիար անուն կոչեցելոյ, որ մեծաւ ըղձիւք յույսակնեալ ի զաւրութիւն աւետաւոր եւ բարձրաձայն բարբառոյ քարոզութեան աւետեացս ընդհանուր տիեզերաց: Զոր քաջաջան յաւժարութեամբ մտաց մեծաշնորհ եւ մաքուր աղախնոյ Քրիստոսի պատուական մաւր իւրոյ պատուէր տուեալ էր զի հանապաղ պահեսցէ ի գրապան զգեստու լուսազարդ զաւակի իւրոյ առ ի հանգըստութիւն սրտի նորա եւ ի պահպանութիւն կարեւոր կենաց նորին: Զի անսայթաք մնացէ ի խաբից բանսարկուին:

Մաղթեմք ի տեսողացդ եւ ի վերծանողացդ մի՛ քրթմնչել վասն փոքրադոյն մատենիդ, որ ունի զմեծ զօրութիւն փրկողին, այլ հայցել աղօթել եւ խնդրել զերկարութիւն կենաց, զի կեցցէ՛ եւ մընացէ՛ եւ վայելեսցէ՛, եւ ի սիրոյն Քրիստոսի մի՛ մեկնեսցի:

Գրեցաւ ի թուականութեանս Հայոց հնգից հարիւրից եւ ի տասանց երկուց երկու թուով աւելի (500+20+2=552+551=1073):

* * *

Վերջին ստացող սուրբ աւետարանիս զսրբազան եւ զքաջ հոգեւորն Զաքարիա վարդապետն, որ ցանկացաւ այս փոքրիկ աւետարանիս, որ մանաւանդ թէ ի հնոց իմաստայեղ եւ պատուականագունի էր գրեալ, զոր յօժարալից փափաքմամբ ետ նորոգել, որպէս զի միշտ ի գրապանս իւր պահեսցէ, եւ յիշատակ բարի մնացէ յետնոցդ, զոր աղաչեմ յիշել ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր Զաքարիա վարդապետն իւրայովքն հանդերձ: Ընդ նմին եւ զիս զտրուպս եւ զառածեալս մեղօք նըւաստողի Սիմէօնս, որ զսակաւ աշխա-

տանս արարի ի վերայ սորին, հրամանաւ եւ հայցմամբ վերոասացեալ մեծանուն սրբոյ վարդապետին, որ եւ զիս աղաչեմ յիշել յարտօսարար յաղօթս ձեր, եւ որ յիշէք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս ամէն:

* * *

(Ղ պրակի վերջին երեսին վրայ)
Աստուած շնորհաւոր արացէ պատուական Պատրիկին Բախտիարի:

* * *

Ցանկ ստացուած ձեռագիրներուն

1. Ճառընտիր բոլորգիր, երկսիւն, 1642 թ.:
2. Բանք եւ վարք սրբոց Հարանց. 1671 թ.:
3. Գործք Առաքելոց, Թուղթք Պօղոսի, Կաթող. Թուղթք հայերէն եւ տաճկ. նոտրագիր:
4. Շարական բոլորգիր:
5. Շարական փոքրագիր, 1576 թ.:
6. Շարական մագաղաթեայ փոքրագիր, բոլորգիր, 1659 թ.:
7. Թուրքերէն երգարան խաղերով (Պապա Համբարձումի):
8. Հաւաքումն բանից Նախնեաց:
9. Երգք ժամագրոց, Պատարագի, Տօնացոյց, կարգաւորութիւն Տէրունական տօնից, Խրատք:
10. Կիպրիանոս, գրուած Իզմիր, 1761ին:
11. Գրապանակ գրուած Սարգիս քահանայէ, 1564ին:
12. Աւետարան Յովհաննու, մագաղաթեայ, երկաթագիր, գրուած 1073ին:

Հ. ԲԵՐՈՎԻԷ Ա. ԶՐԱՔԵԱՆ

ՀԻՆ ՕՐԵՐ

Անցած օրերու մըշուշին կարօտ,
Կարօտ անցաւոր կեանքին գեղեցիկ,
Կը վերադառնամ դէպ՝ հին առաւօտ,
Բացուելու ինչպէս արեւածաղիկ:

Զեմ ուգեր աշուն, ձմեռ խըստամբեր,
Զեմ ուգեր դէմքեր քալածոս աչքերու.
Իմ սիրտըս խեցիք է, կը սիրէ ըստուեր,
Բայց տրտում լարով յոգնած եմ լալու:

Տըւէք ինձ ժրպտուն ափ մը փանանչներ,
Տըւէք ձեր սրտին խունկէն կենարար,
Որ ես ժամ ըլլամ, Ծընընդեան գիշեր,
Ու գան մանուկներ, աղօթքի համար:

Կարօտ եմ կարօտ անցած օրերու,
Քայլերուս քեքեւ, աչքերուս պայծառ,
Ի՞նչ կ'ըլլար քէ գար Աստուած դրնելու
Իր մատն իմ կուրծքիս, սիրտըս մանկանար:

Կարօտ եմ յաւիտ մեր գիւղին ու տան,
Որմերուն աղփառ, ձեռունին մըրտտ,
Երբ օճախն էր վառ, հէքեք ամէն բան,
Ու վեց եղբայրներ, նըստած իրար մօտ:

Ուր մայրս էր ժրպտուն, մոմի պէս բարի,
Հայրս դաշտերէն կը բերէր գարունն,
Թումբերէն կու գար սըրինգ հովիւի.
Ա՛յս, ինչո՞ւ այսքան մընացին հեռուն:

Ո՞վ չունի երբեք սրտի կըսկըծանք,
Երբոր ամէն փայլ յիշատակ մ'է միայն,
Ո՞վ չունի ինձ պէս պանդուխտ՝ տառապանք,
Երբ չեն տար իր մօր փովը գերեզման:

Անցած օրերու մըշուշին կարօտ,
Կարօտ անցաւոր կեանքին գեղեցիկ,
Կը վերադառնամ երազով նարօտ,
Բացուելու ինչպէս արեւածաղիկ:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

ԱՂԹԱՄԱՐՅԻ

Գրքի՝ հրնօրեայ ֆերքուած մ'իմն համար,
Թափուն խօսքերով, կախարդանքով լի.
Թող այնտեղ բացուի հորիզոն մ'անծայր,
Եւ կեանքիս ուղին երբեք չըհատնի:

Ես ըլլամ քեզի բուրեան վարդաստան,
Եւ դուն գաս այցի անցեալ երազով,
Հոն նըստած մենակ փարի մը վըրան,
Փնտռես իմ գարունս տենչերու երգով:

— Արի ե'կ, հոգիս, ծաղկեցաւ այգին,
Քերթողի սիրտն է Յուլիսի արեւ.
Արի ե'կ, հոգիս, նըստինք միասին

Վանի կապուտակ ծովակին առջեւ.
Ես քնար բերի եւ փարչ մը գինի.
Արի որ նըստինք սիրոյ սեղանի:

Վենետիկ, 1962

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Սո'ւրբ հայրենիք, տաճար մ'ես դուն, տաճար մ'անհուն,
Որուն ոսկի խորանին վրայ սրկի մը կայ
Նահատակի եւ հերոսի արեամբ լեցուն.
Ոսկորներով անոնց կերտուած խաչ մը հսկայ:

Խոր եւ մըքին անկիւններէն դեռ կը լսուի
Աղետմիլի հառաչանքներ չարչարանքի.
Ամէն գիշեր վերնատունէն կը փոքորկի
Պատգամն ահեղ լուսակառոյց մեր Անցեալին:

Շուրջը բոլոր նոճիներ կան, ըլլաւ գոգցես
Սոսկ գերեզմանն իմ պապերուս, մինչդեռ ահա/
Գմբէթին տակ արծիւ մ'իւր քեւը կը բանայ:

Սո'ւրբ հայրենիք, աստուածակերտ վեհ տաճար մ'ես,
Որուն ամէն մէկ փարին մէջ սիրտ մը հրեղէն
Ազատատենչ կը բարձրէ վայրագօրէն...

ԱՐՄԷՆ ԵՐԿԱԹ

● ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ●

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱ-
ԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ

Հատոր Ա. քղրակազմ, ութածալ, էջ 304, նկարազարդ, Երեւան, 1948: Հատոր Բ. նոյնպէս, էջ 280, անդ, 1950: Հատոր Գ. նոյնպէս, էջ 168, անդ, 1950: Հատոր Դ. նոյնպէս, էջ 258, անդ, 1952: Հատոր Ե., լաքակազմ, ութածալ, էջ 280: Գին, բոլորը միասին՝ 60 ռուբլի 70 կոպէկ:

Պարբերականիս նպատակն է հրատարակել Հայաստանի հնագիտութեան, պատմութեան եւ ազգագրութեան նուիրուած գործեր: Գործին պատասխանատու խմբագիրն է թանգարանին ներկայ վաստակաւոր եւ կարող տնօրէնը՝ Պրոֆ. Կարոյ Ղաֆազարեան:

Ա. հատորին առաջին յօդուածը ստորագրուած է Կարոյ Ղաֆազարեանի: Խիստ շահեկան աշխատութիւն մըն է աւելի «Հնագիտական Աշխատանքը Հայաստանում Սովետական կարգեր հաստատուելուց յետոյ»: Թանգարանը 1948-ին ունեցեր է Հայաստանի մէջ գտնուած 34.000 հին դրամներ, 14.000 հնագիտական իրեր եւ 6.500 ազգագրական իրեր: Բնական է անկէջ ի վեր շատ ու շատ աւելցած են բոլոր հնագիտական դրամները, իրերը եւ այլն: Այս թիւին 65 էջերուն մէջ Ղաֆազարեան ձեռնհասօրէն կու տայ իր նիւթին վերաբերող շահեկան տեղեկութիւններ:

Ասոր կը յաջորդէ Յարութիւն Մնացականեանի «Արեւապաշտութեան հետքերը հին Հայաստանում ըստ բրոնզէ պեղածոյ իրերի»: Նկարազարդ, շատ հետաքրքրական յօդուած մըն է այս, որ կ'աւարտի էջ 95:

Յաջորդ ուսումնասիրութիւնն է Հո. Զանգիւղեանի «Միւլթար Գողը եւ Նոր Գետիկի վանքը»: Նոյնպէս նկարազարդ,

ճոխ է յիշատակարաններով: Նոր Գետիկայ շինութեան առթիւ է նուէր տրուած Աւետարան մը, Սաղուն առաջին իշխանէն: Այս Աւետարանը, որ իր յիշատակարանով անծանօթ մնացած է մեր բանասիրութեան, այժմ կը գտնուի Սըր Զէթըր Պիթիի մատենադարանին մէջ, որ նուիրուած է Իրլանտայի Տըպլին քաղաքին: Այս գրչագիրը՝ հրատարակուած ցուցակին մէջ՝ Օր. Տէր Ներսէսեան նշանակած է իբր Սաղուն Գ. է նուիրուած ինչ որ Միւլթար առաջնորդի, որուն ինքնութիւնը անծանօթ կը մնայ իրեն:

Հոսիսիմէ Զանգիւղեանի այս ուսումնասիրութիւնը մեծապէս զնահատելի եւ շատ արժէքաւոր աշխատութիւն է. իցիւ թէ նկարները աւելի շատ ըլլային եւ եղածներն ալ աւելի որոշ ու յստակ:

Ասոր կը յաջորդէ Ասլան Շահնազարեանի «Բագրատունեաց նախարարական տոհմի ծագումը»: Մանրակրկիտ պրպըտումով աշխատանք մըն է, որուն վերջը կ'եզրակացնէ թէ Բագրատունիները հրեայ ծագում չունին, եւ Հայ հին իշխանական տոհմերուն շարքին առաջնակարգներուն մէջ են եղած, եւ արդէն Արտաշեսեան հայկական թագաւորութեան շրջանին մեծահամբաւ:

Այս թիւին վերջին ուսումնասիրութիւնը ստորագրուած է Ամինէ Ավդալէ եւ կը ներկայացնէ «Քուրդ կիւնը նահապետական ընտանիքում՝ ըստ ազգագրական եւ Ծովկորայի նիւթերի» (էջ 213-301): Ազգագրական շահեկան նիւթ է:

Պարբերականին Բ. հատորը կը բանայ Ասլան Շահնազարեանի «Միւլթարի Շրջանի Սառնակունք գիւղի մօտ յայտնաբերուած գանձը»: Ունի դրամական բազմազանութիւն տախտակ մըն ալ: Մանրակրկիտ նկարազարդութիւն մըն է գտնուած դրամներուն:

Խիստ հետաքրքրական աշխատութիւն մըն է Վալենտինա Արքահամեանի «Միջնադարեան Հայաստանի զէնքերի տեսակները» (էջ 37-98): Նկարազարդ այս ուսումնասիրութիւնը հնագիտական խղճա-